

Naar een duurzaam onderzoeksklimaat

Ambities en succesfactoren voor het onderzoek aan hogescholen

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Ontwikkeling en omvang van het onderzoek	4
3. Succesfactoren en ambities.....	5
3.1 Versterken van de relatie onderzoek-onderwijs.....	6
3.2 Uitbouwen van netwerken en samenwerkingsrelaties.....	8
3.3 Verhogen van de maatschappelijke relevantie en zichtbaarheid	9
3.4 Doorontwikkelen van kwaliteit en kwaliteitszorg.....	11
3.5 Kwalificeren en uitbreiden van personeel en faciliteiten	12
3.6 Internationaal uitwisselen en benchmarken.....	14
3.7 Aanbrengen van focus en massa	15
3.8 Opbouwen van een solide en substantiële financiering	16
4. Aanbevelingen.....	19
4.1 Hogescholen.....	19
4.2 HBO-raad	21
4.3 Forum voor praktijkgericht onderzoek.....	22
Bijlagen.....	23
Bijlage I: Overzicht van aanbevelingen van stakeholders	23
Bijlage II: Internationale vergelijking onderzoek UAS.....	25
Bijlage III: Omschrijving praktijkgericht onderzoek (BKO 2007).....	27

1. Inleiding

Deze notitie over het onderzoek aan de hogescholen is geschreven door de strategische werkgroep onderzoek¹, in opdracht van het bestuur van de HBO-raad. De notitie beoogt richting te geven aan de verdere positionering, uitbouw en kwaliteitsontwikkeling van het onderzoek aan hogescholen. De notitie ligt inhoudelijk in het verlengde van de meer algemeen geformuleerde ambitie van de hogescholen ten aanzien van onderzoek, in de strategische agenda '*Kwaliteit als opdracht*'².

Een eerdere versie van deze notitie stond centraal tijdens de conferentie over onderzoek op 30 oktober 2009, georganiseerd door het Forum voor Praktijkgericht Onderzoek (lectorenforum) en de HBO-raad. Op basis van de uitkomsten van die conferentie is de notitie bij- en vastgesteld.

Evenals in *Kwaliteit als opdracht* fungeert 'kwaliteit' in deze notitie als leidraad. Het is ook de overtuiging van de strategische werkgroep onderzoek, dat het realiseren en zichtbaar maken van goede kwaliteit de belangrijkste sleutel tot blijvend en verdergaand succes is. Voor de werkgroep staat vast dat een duurzaam onderzoeksklimaat aan hogescholen een noodzakelijke voorwaarde is voor de structurele verhoging van het niveau van het onderwijs en de algehele kwaliteitsverbetering. In de ogen van de werkgroep zijn onderzoek en onderwijs onverbreekelijk met elkaar verbonden als twee gelijkwaardige pijlers onder het hbo.

Evenals in *Kwaliteit als opdracht* is de diversiteit tussen hogescholen voor de werkgroep het vertrekpunt. De verschillen in ambities, posities, omvang, aard, etc. van hogescholen, sluiten volledige uniformiteit in beleid en aanpak uit. Tegelijkertijd moet gezocht worden naar hetgeen de hogescholen bindt, vanwege gemeenschappelijke doelstellingen. Van daaruit moet worden beredeneerd op welke punten het wenselijk -en soms noodzakelijk- is om gezamenlijk op te trekken bij het positioneren, uitbouwen en verbeteren van het praktijkgericht onderzoek. Daarop richt zich deze notitie, die primair is geschreven voor de lectoren, docenten/onderzoekers, bestuurders, beleidsadviseurs en managers van de hogescholen zelf, het Forum voor praktijkgericht onderzoek en de HBO-raad.

In hoofdstuk 2 geeft de werkgroep een schets van de ontwikkeling en omvang van het onderzoek aan hogescholen tot nu toe. In hoofdstuk 3 benoemt de werkgroep de succesfactoren die volgens haar de weg naar een duurzaam onderzoeksklimaat bepalen. Hierbij baseert ze zich op analyses en aanbevelingen van stakeholders en deskundigen, ook internationaal. Bij elke succesfactor wordt beschreven hoe de hogescholen er grosso modo voor staan en welke ambities daaruit voortvloeien. Hoofdstuk 4 sluit af met de belangrijkste uitdagingen die de ambities met zich meebrengen, in de vorm van aanbevelingen aan elk van drie betrokken partijen: de hogescholen, de HBO-raad en het Forum voor Praktijkgericht Onderzoek.

¹ Henk Pijlman (Hanzehogeschool Groningen), Jos Willems (Hogeschool Zuyd), Joke Snippe (Hogeschool INHOLLAND), Henk Borgdorff (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten) en Huib de Jong (Hogeschool Utrecht), ondersteund vanuit het bureau van de HBO-raad door Marcel de Haas, Maarten Dijk en Johannes van der Vos

² *Kwaliteit als opdracht*, HBO-raad (2009)

2. Ontwikkeling en omvang van het onderzoek

Sinds de introductie van lectoren en lectoraten in 2001, heeft de onderzoeksfunctie van hogescholen een structurele en onmiskenbare positie verworven. Daarmee behoort het merkwaardige Nederlandse verschijnsel van onderzoekarm hoger (beroeps)onderwijs tot het verleden. Dat hoger onderwijs niet zonder onderzoek kan, wordt inmiddels op tal van fronten heren erkend. Zo werd tijdens de Europese ministerconferentie van april 2009 te Leuven³ de ondubbelzinnige oproep gedaan tot verdere versterking van de kennis- en onderzoeksfunctie van het Europese hogere beroepsonderwijs. De internationale commissie Abrahamsen⁴ verbaasde zich al eerder over het ontbreken van deze wederkerige relatie binnen het Nederlandse hbo. En dichter bij huis benadrukte het innovatieplatform via de valorisatieagenda⁵ de onverbreekelijkheid van de driehoek onderwijs, onderzoek en valorisatie. In een kennissamenleving en -economie is hoger onderwijs niet meer denkbaar zonder onderzoek.

Met de SKO- en RAAK-gelden zijn sinds 2001 ca. 440 lectoren (zie figuur 2) aangesteld en ruim 200 RAAK-projecten van start gegaan. Beide subsidies waren aanvankelijk slechts secundair gericht op het versterken van de onderzoeksfunctie. De evaluaties laten echter zien hoezeer het duurzaam slagen van zowel de doelstellingen van SKO als RAAK afhankelijk blijkt te zijn van de onderzoeksfunctie. Niet voor niets is inmiddels de SKO-subsidie omgezet in een lump sum financiering, en ligt in de RAAK-regelingen meer en meer het accent op onderzoek. Het onderzoek aan hogescholen is inmiddels ook wettelijk verankerd.

Uit de evaluaties van SKO⁶ en SIA⁷ komt ook helder naar voren waar de kracht ligt van het onderzoek aan hogescholen. De vanzelfsprekende interactie met de beroepspraktijk kenmerkt het hoger beroeps *onderwijs* en dienovereenkomstig het *onderzoek*. De beroepspraktijk verbetert en innoveert dankzij de op onderzoek gebaseerde kennisontwikkeling, -circulatie en -valorisatie. Bovendien zorgt de wisselwerking tussen onderzoek en onderwijs ervoor dat afgestudeerden met nieuwe en vernieuwende kennis en met een onderzoekend vermogen het werkveld betreden. Het sociale en economische profijt van het onderzoek voor de samenleving is volstrekt duidelijk. De ontwikkeling van de onderzoeksfunctie sluit naadloos aan bij de omslag die hogescholen maken van onderwijs- naar kennisinstellingen oftewel van *Institutions of Professional Education* naar *Universities of Applied Sciences*. Een *succesvolle* omslag in deze vereist echter een duurzaam onderzoeksklimaat aan hogescholen. Maar wat zijn de kenmerken van een duurzaam onderzoeksklimaat in de context van hogescholen en welke randvoorwaarden zijn nodig voor een dergelijk klimaat? Daarover gaat het volgende hoofdstuk.

³ Leuven communique, 2009

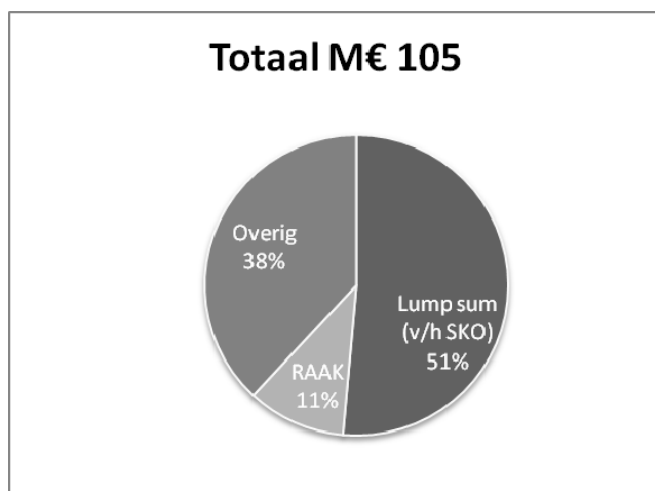
⁴ Bridging the gap between theory and practice, possible degrees for a binary system', Report Committee Review Degrees for the Dutch Ministry of Education, Culture and Science, 2005, blz.48.

⁵ Van voornemens naar voorsprong: kennis moet circuleren. Voorstel voor een Nederlandse Valorisatie-agenda (Innovatieplatform 2009)

⁶ Lectoraten in het hoger beroepsonderwijs 2001-2008' (eindevaluatie van de Stichting kennisontwikkeling hbo, 2009)

⁷ Beleidsvaluatie RAAK! 2005-2008, (Stichting Innovatie Alliantie, SIA 2009)

figuur 1: Onderzoeksmiddelen 2008

figuur 2: Onderzoeksinzet 2008

	Lectoren	Docenten en andere onderzoekers
Aantal	440	2200
FTE's	224	
Gemiddelde aanstelling	0,51 fte	
Gepromoveerd	65%	8%
Promovendi	6%	29%
Op hoeveel studenten?	1 fte op 1714	1 fte op 547
Op hoeveel docenten?	1 op 50	1 op 10

Bron: Pilot landelijke monitoring onderzoek 2008, HBO-raad

3. Succesfactoren en ambities

In het onderstaande maakt de strategische werkgroep dankbaar gebruik van de analyses en aanbevelingen van diverse stakeholders (zie bijlage I). Naast deze 'nationale' bronnen baseert de werkgroep zich ook op het exploratieve onderzoek⁸ van het Europese netwerk van Universities of Applied Sciences (UASNET). Daarnaast heeft de gezaghebbende studie van Ellen Hazelkorn (2005)⁹ als bron gefungeerd. Op basis van deze bronnen heeft de werkgroep een achttal kritische factoren kunnen benoemen, die zowel nationaal als Europees beschouwd een succesvolle ontwikkeling van onderzoek aan UAS lijken te bepalen:

⁸ Research at universities of applied sciences in Europe. Conditions, achievements and perspectives, 2009

⁹ Hazelkorn, E. (2005), University research management: developing research in new institutions.

1. Verstevigen van de relatie onderzoek-onderwijs
2. Uitbouwen van netwerken en samenwerkingsrelaties
3. Verhogen van de maatschappelijke relevantie en zichtbaarheid
4. Doorontwikkelen van kwaliteit en kwaliteitszorg
5. Kwalificeren en uitbreiden van personeel en faciliteiten
6. Internationaal uitwisselen en benchmarken
7. Aanbrengen van focus en massa
8. Opbouwen van een solide en substantiële financiering

Elk van deze factoren wordt hieronder nader toegelicht, toegespitst op de situatie bij de hogescholen. Daarbij eindigt elke paragraaf met een beperkt aantal zo concreet mogelijk geformuleerde ambities en streefcijfers voor het jaar 2015¹⁰.

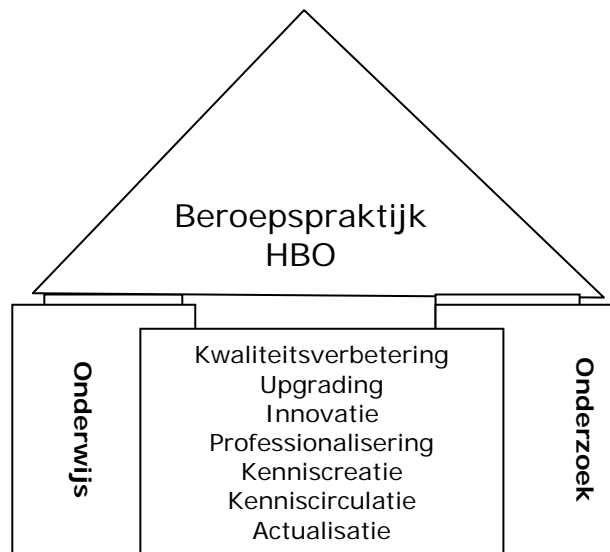
3.1 Verstevigen van de relatie onderzoek-onderwijs

De SKO-evaluatie spreekt over de invoering van lectoren als een 'succesvolle onderwijsinnovatie'. Het was (en is) echter ook een *noodzakelijke* innovatie. Een instelling die studenten voorbereidt op de hogere functies in de praktijk, moet hen toerusten met de meest actuele en nieuwe kennis, maar ook met een analyserend en onderzoekend vermogen. Kennis veroudert snel en de professional moet in staat zijn nieuwe kennis te identificeren, te ontwikkelen en te benutten. Onderzoek levert inzichten op in een vernieuwende beroepspraktijk. Het zorgt daarmee voor practice based evidence dat doorwerkt naar de inhoud van het curriculum. De aanwezigheid van praktijkgericht onderzoek draagt ook bij aan een uitdagend onderzoeksklimaat. Daarin kunnen reflectie en aandacht voor het onderzoekend vermogen beter tot ontwikkeling komen.

Door in aanraking te komen met onderzoek leren studenten te analyseren, kritisch naar feiten te kijken, te reflecteren en zelfstandig onderzoek uit te voeren. Hiermee doen zij 'onderzoekend vermogen' op dat later in de beroepspraktijk van grote waarde is. Of zoals de verklaring van de Europese onderwijsministers in Leuven het verwoordt: "Higher education should be based at all levels on state of the art research and development thus fostering innovation and creativity in society. We recognise the potential of higher education programmes, including those based on applied science, to foster innovation. Consequently, the number of people with research competences should increase".

¹⁰ Voor deze focus is gekozen omdat dit goeddeels parallel loopt met de meerjarenafspraken die de HBO-raad met het ministerie van OCW heeft gemaakt over het upgraden van de staf.

figuur 3: Onderwijs en onderzoek als twee gelijkwaardige pijlers

Onderzoek komt het onderwijs echter niet vanzelf ten goede. Om het onderwijs de vruchten te kunnen laten plukken van onderzoek moet een en ander bewust worden georganiseerd en gestuurd. Hogescholen maken daarin verschillende keuzes, afhankelijk van missie, aard en omvang van de organisatie. Een uniforme aanpak is daarbij niet mogelijk. Wel geldt dat hogescholen dezelfde vragen voor zichzelf zullen moeten beantwoorden, zoals: is onze organisatiestructuur bevorderlijk voor het bij elkaar laten komen van onderzoek en onderwijs? En maken onderzoekscompetenties wel voldoende -en voldoende structureel - deel uit van onze bachelor- en mastercurricula?

De relatie tussen onderwijs en onderzoek is een belangrijk aspect in het recent ingevoerde kwaliteitszorgstelsel onderzoek (zie ook 3.4). Hogescholen nemen dit type vragen dus expliciet mee in hun kwaliteitszorg waaronder de evaluaties van onderzoekseenheden. Maar ook in kwantitatief opzicht zijn vragen te stellen over de verhouding tussen onderzoek en onderwijs, zoals: bestaat een voldoende kwantitatieve verhouding tussen aantallen lectoren en aantallen studenten? En zijn er voldoende docenten die onderwijs- met onderzoekstaken combineren?

Ambitie

Onderzoek en onderwijs dienen als twee gelijkwaardige pijlers te worden beschouwd. Zij zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en versterken in wisselwerking het niveau en de kwaliteit van het hbo (zie figuur 3). Deze situatie kan pas optimaal worden gerealiseerd als het aantal *onderzoeksactieven* binnen hogescholen substantieel wordt verhoogd. Hiervoor is noodzakelijk dat concrete ambities worden geformuleerd aan de hand van kwantitatieve indicatoren. De werkgroep adviseert daarbij de volgende indicatoren:

- 1 fte lectoren op 720 studenten¹¹ (nu 1 op 1714)
- 20%¹² van docenten onderzoeksactief (nu 10%)

¹¹ Ter vergelijking: universiteiten hebben 1 fte hoogleraar op 96 studenten

3.2 Uitbouwen van netwerken en samenwerkingsrelaties

Een belangrijk uitgangspunt van praktijkgericht onderzoek is de samenwerking met de beroepspraktijk. Kennis is immers geen voorrecht van kennisinstellingen, maar komt tot stand in interactieve samenwerking tussen kennisinstellingen en beroepspraktijk. Hogescholen kunnen een belangrijke rol vervullen in de totstandkoming van 'communities of practice', waarin docent/onderzoekers, professionals uit de praktijk en studenten samen leren om de beroepspraktijk te innoveren. Het onderzoek aan hogescholen biedt zodoende direct toepasbare resultaten aan bedrijven en publieke instellingen.

De SIA-evaluatie wijst op de vele opbrengsten die het onderzoek heeft gegenereerd voor mkb en publieke instellingen. Welzijn en welvaart profiteren van het onderzoek aan hogescholen. Het genereert impulsen voor kwalitatief hoogwaardig onderwijs en het levert een bijdrage aan kenniscirculatie tussen hogeschool en praktijk. Afgestudeerden worden beter voorbereid op een wereld waarin ontwikkelen en toepassen steeds dichterbij elkaar komen te staan. Daarnaast levert het onderzoek concrete toepasbare resultaten op voor bedrijven en publieke instellingen. Het onderzoek is vraaggestuurd in de zin dat vraagstellingen in interactie met het bedrijfsleven, het mkb en de publieke sector tot stand komen. Het gaat daarbij echter niet om "u vraagt, wij draaien" maar om strategische en relevante kennisontwikkeling met en voor de beroepspraktijk. Door het onderzoek goed te programmeren en op systematische en wetenschappelijke wijze aan te pakken wordt tevens een bijdrage geleverd aan duurzame kennisontwikkeling en wetenschap.

De kracht van het praktijkgerichte onderzoek zit voor een belangrijk deel in de wijze waarop het wordt opgezet en uitgevoerd: in nauwe samenwerking met deze beroepspraktijk via netwerken en samenwerkingsrelaties. De RAAK-projecten hebben hieraan zeer verdienstelijk bijgedragen. De monitoring van de RAAK projecten laat zien dat in 2009 maar liefst 3150 ondernemers en 1350 publieke instellingen bij de projecten betrokken waren. De hogeschool als regionale kennisinstelling heeft de laatste jaren dan ook sterk aan kracht gewonnen. Het praktijkgerichte karakter van het onderzoek en van de overige kennisactiviteiten zorgen in toenemende mate voor erkenning van en draagvlak voor deze relatief nieuwe rol.

Hogescholen zijn naast regionale partners ook steeds meer spelers op het internationale speelveld. Afhankelijk van de internationale ambitie zullen hogescholen niet alleen regionale en landelijke netwerken ontwikkelen, maar moeten zij ook vaak internationaal bouwen aan netwerken. Van de RAAK-*internationaal* regeling zal een stimulerende werking uitgaan. Daarnaast biedt de participatie van hogescholen in UASNET in dit verband perspectief (zie 3.6). Via dit netwerk kunnen immers gemakkelijker Europese samenwerkingsrelaties tot stand komen.

De Higher Education Funding Council for England (HEFCE) heeft berekend dat lange termijn investeringen, die tot doel hebben de samenwerking te versterken tussen het hoger onderwijs, het bedrijfsleven en de samenleving, vijf tot zeven keer de geïnvesteerde waarde opleveren. De meerwaarde ligt waarschijnlijk nog hoger omdat sociale impact soms moeilijk te becijferen is¹³.

¹² De werkgroep baseert zich hierbij onder meer op de situatie in andere landen. Zo wordt bijvoorbeeld in België de 20% norm vaak gehanteerd in evaluaties voor de academisering van hogescholen.

¹³ Evaluation of the Effectiveness and Role of HEFCE/OSI Third Stream Funding, HEFCE 2009

De kracht van hogescholen ligt in het feit dat zij relatief kort op de markt zitten en daardoor snel resultaat kunnen boeken. Voor het praktijkgericht onderzoek betekent dit publiek-private samenwerking om concrete maatschappelijke vraagstukken op te pakken, zoals duurzaamheid, zorg (voor ouderen), ondernemerschap en culturele diversiteit. Door de publiek-private samenwerking/netwerken die gericht zijn op het oplossen van maatschappelijke vraagstukken wordt de context van hogescholen sterk verrijkt en verdiept. De netwerken worden duurzamer en fundamenteeler en meer gefocused op de lange termijn en het transformatieproces. Voor hogescholen ligt er de uitdaging om deze rijke context goed te organiseren.

Ambitie

De relaties met het werkveld zouden niet alleen in termen van aantallen moeten worden geteld. De duurzaamheid, intensiteit en productiviteit van de relaties zijn minstens zo belangrijk.¹⁴ Niettemin is het voor de aansluiting bij de praktijk en de zichtbaarheid ervan nodig, dat verdere uitbreiding van het aantal contacten met het werkveld plaatsvindt. Daarbij kunnen de volgende indicatoren worden gehanteerd:

- Betrokken ondernemers bij onderzoeksactiviteiten: 10.000
- Betrokken professionals publieke instellingen bij onderzoeksactiviteiten: 5.000

3.3 Verhogen van de maatschappelijke relevantie en zichtbaarheid

De maatschappelijke erkenning van het onderzoek aan hogescholen is snel gegroeid. Die zal verder verbreden als onderzoek nog beter zichtbaar bijdraagt aan concrete oplossingen voor problemen en uitdagingen in de samenleving. Daarbij is het goed om te beseffen dat de grens tussen publiek en privaat vervaagt. Ondernemers hebben veel meer een maatschappelijke oriëntatie, gericht op de lange termijn. Het gaat niet meer alleen om de economische, maar om maatschappelijke toegevoegde waarde die bedrijven leveren. De overheid en de markt kunnen de maatschappelijke vraagstukken niet alleen oppakken, maar hebben elkaar nodig. Die vraagstukken zijn te complex. Niet de economie, maar de hele maatschappij heeft kennis nodig.

Valorisatie

In dit verband moet de valorisatieagenda 'Kennis moet circuleren' worden genoemd. De verantwoordelijke ministeries (OCW, EZ, LNV) en brancheorganisaties hebben in december 2008 de handen ineengeslagen en deze agenda getekend om het valorisatieproces in Nederland te verbeteren. Met deze agenda zetten 15 organisaties, waaronder de HBO-raad, op het gebied van kennis en innovatie gezamenlijk hun schouders onder een twaalfde acties, gericht op het bevorderen van kennisbenutting ten gunste van de economie en de maatschappij. Voorbeelden van acties uit de valorisatieagenda zijn: het streven om gezamenlijk substantieel te investeren in valorisatie, het tot stand brengen van gezamenlijke (regionale) basisfaciliteiten die valorisatieactiviteiten stutten met expertise, faciliteiten en kapitaal, het bevorderen van ondernemerschap in het onderwijs, de opname van valorisatie als criterium voor kwaliteit bij kennisinstellingen en het instellen van een landelijke prestigieuze valorisatieprijs.

¹⁴ Vanuit het onderwijs onderhouden hogescholen nauw contact met het werkveld (privaat en publiek). Deze contacten zijn hier niet mee geteld maar zijn substantieel.

De hogescholen hebben afgesproken de volgende zaken op te pakken:

- Valorisatie is één van de kerntaken van de hogeschool en wordt strategisch ingebed.
- Vanaf 2010 wordt er in de kwaliteitszorg aandacht besteedt aan valorisatie.
- Het professionaliseren van de valorisatietaken wordt doorgezet.
- Er wordt met andere partijen samengewerkt om de benodigde valorisatie-basisfaciliteiten tot stand te brengen.

Voor het tot stand brengen van de basisfaciliteiten zal de overheid in 2009 € 20 mln.

uittrekken en daarnaast ook de bestaande regelingen vereenvoudigen en combineren. Ook zal op landelijk niveau een nieuwe valorisatiecommissie worden ingesteld, bestaande uit de partijen die de valorisatieagenda hebben ondertekend. De heer Aad Veenman, voormalig president-directeur van de Nationale Spoorwegen, zal deze commissie gaan leiden.

Toegankelijkheid van onderzoeksresultaten

Ook het meer toegankelijk maken van onderzoeksresultaten zal bijdragen aan maatschappelijke erkenning van het onderzoek aan hogescholen en de impact ervan. Dit vereist onder meer een goede infrastructuur rond de ontsluiting van onderzoeksresultaten, die zowel het onderzoek, het onderwijs als de praktijkontwikkeling faciliteert. De infrastructuur om kennis breed te verspreiden is op dit moment nog betrekkelijk klein en het vraagt om extra investeringen. Het is daarbij zaak dat er concepten en toepassingen ontwikkeld worden, die recht doen aan de kennisopdracht van de hogescholen: praktijkgericht en in co-productie met stakeholders. Gedacht kan worden aan disseminatie en interactie via ICT platforms waarbij een brede waaier aan kennisproducten beschikbaar wordt gesteld, maar waarbij ook virtuele en reële Communities of Practice worden gestimuleerd en gefaciliteerd.

Het is zaak om hierbij Open Access en kennisdeling als uitgangspunt te nemen. De HBO-raad heeft in het najaar van 2009 de zogenoemde 'Berlin Declaration' ondertekend. Met het ondertekenen van deze verklaring geven de hogescholen aan, dat zij zich willen inspannen voor het publiek toegankelijk maken en verspreiden van onderzoeksresultaten. In een kennissamenleving is het van belang dat kennis vrij kan stromen. Van onderzoeker naar professional, van kennisinstellingen naar het bedrijfsleven en de publieke sector, maar ook vice versa. De Open Access beweging zet zich in voor vrij en efficiënt verkeer van kennis. Met de komst van ICT en het internet zijn er nieuwe en innovatieve manieren ontstaan om kennis te delen. De OA beweging zit bovenop deze ontwikkeling. Hogescholen hebben van nature een goede verbinding met de beroepspraktijken waar ze voor opleiden. OA versterkt deze relatie en biedt mogelijkheden voor een verdere verdieping van de broodnodige kenniscirculatie. Het mag verwacht worden dat hogescholen de komende jaren een stevige bijdrage gaan leveren aan de verdere ontwikkeling van Open Access in Nederland en daarbuiten.

Ambitie

Het gezamenlijk zichtbaar maken van kennisproducten en onderzoeksresultaten is essentieel. Op dit moment zijn slechts 18 hogescholen aangesloten op de HBO-kennisbank. De werkgroep adviseert de realisatie van een kennisbank ontstaat waarin *alle* hogescholen deelnemen, die zij substantieel vullen met kwaliteitsproducten en die op een 'gebruiksvriendelijke' manier ook toegankelijk is voor de beroepspraktijk. Het gaat hierbij dus niet slechts om een uitbreiding van het bestaande (een databank met hoofdzakelijk afstudeerscripties) maar om een andere invulling, mede gevoed vanuit de lectoraten.

3.4 Doorontwikkelen van kwaliteit en kwaliteitszorg

In 2007 hebben de hogescholen zich verbonden aan het Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek (BKO). Dit BKO legde de basis voor een landelijk kwaliteitszorgstelsel voor het praktijkgerichte onderzoek aan hogescholen. In het protocol maakt de vereniging een duidelijke keuze voor een gezamenlijke aanduiding en omschrijving van het onderzoek aan hogescholen. Met de aanduiding praktijkgericht onderzoek als verzamelnaam voor dat onderzoek wordt in het brancheprotocol de voorkeur gegeven boven andere noemers, als toegepast onderzoek of ontwerpgericht onderzoek. Deze noemers doen minder recht aan de aard en diversiteit van het onderzoek aan hogescholen.

Het praktijkgerichte onderzoek wordt omschreven (kort samengevat, zie bijlage 3 voor volledige omschrijving in BKO) als onderzoek, dat is geworteld in de beroepspraktijk en bijdraagt aan de verbetering en innovatie van die beroepspraktijk. Dit vindt plaats door het genereren van kennis en inzichten, maar ook door het leveren van toepasbare producten en ontwerpen en concrete oplossingen voor praktijkproblemen. Daarbij is het onderzoek doorgaans multi- en of transdisciplinair van aard en ingebed in een scala van interne en externe organisatorisch verbanden, met behoud van de wetenschappelijke betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek zelf. Het onderzoek kent een nauwe relatie met het onderwijs via de bijdrage aan onderwijsactiviteiten, de professionalisering van docenten en curriculumvernieuwing. Doordat het onderzoek relevantie heeft voor - en impact op - de beroepspraktijk, het onderwijs en de bredere samenleving, vindt de verspreiding van de kennis via vele uiteenlopende kanalen en naar diverse doelgroepen plaats.

Met ingang van januari 2009 is het kwaliteitszorgstelsel onderzoek ingevoerd op basis van het BKO. Diverse deskundigen, ook vanuit externe partijen (OCW, VNO-NCW, NWO, KNAW, Syntens), waren betrokken bij de ontwikkeling van het stelsel. Het stelsel waarborgt dat hogescholen hun onderzoek structureel evalueren en verbeteren op betrouwbare en onafhankelijke wijze en op de relevante aspecten. Hiertoe zijn criteria opgesteld waaraan het kwaliteitszorgstelsel van een hogeschool zou moeten voldoen. Er wordt op toegezien door de onafhankelijke validatiecommissie kwaliteitszorg onderzoek (VKO). Daarnaast monitort de HBO-raad relevante ontwikkelingen en kengetallen.

Een van de sterke punten van het stelsel is, dat hogescholen hun onderzoek laten beoordelen op zowel wetenschappelijke indicatoren als op impact en relevantie voor beroepspraktijk, onderwijs en samenleving. Daarbij wordt rekening gehouden met de variëteit in missies en onderzoeksprofielen. De evaluaties zijn bovendien sterk op ontwikkeling en verbetering gericht. Om die reden kijken de externe evaluatiecommissies niet alleen naar output en impact, maar ook naar meer randvoorwaardelijke en organisatorische zaken. Daar liggen immers vaak de concrete aangrijpingspunten voor ontwikkeling en verbetering.

Methoden en technieken zijn in het praktijkgerichte onderzoek per definitie zeer divers vanwege de noodzakelijke afstemming op wat passend is in het betreffende domein. Maar ook de noodzakelijke relevantie voor -en bruikbaarheid in- de beroepspraktijk stelt eisen aan de onderzoeksmethoden en -technieken. De kwaliteitsontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek vraagt om doorontwikkeling van kwaliteitsindicatoren en -standaarden. Hier is een rol

weggelegd voor het collectief van hogescholen. De vraag is echter op welke wijze dit dient te worden georganiseerd, en hoe dit inhoudelijk kan worden afgestemd op internationale ontwikkelingen en standaarden.

De universiteiten kennen sinds 2005 de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening. Het gaat hierbij om richtlijnen voor zorgvuldig, betrouwbaar, controleerbaar, onpartijdig en onafhankelijk onderzoek. Een dergelijk kader zou ook voor hogescholen wenselijk kunnen zijn, maar dient weloverwogen en met de professionele inbreng van lectoren en andere onderzoekers tot stand te worden gebracht. Het bestuur heeft overigens het Forum verzocht met een voorstel voor een gedragscode praktijkgericht onderzoek te komen.

De SIA-evaluatie wijst op investering door hogescholen op methodiekontwikkeling mede door het ontwikkelen en toegankelijk maken van best practices. Via de RAAK-PRO regeling kan een verdere impuls worden gegeven aan de verdieping van de onderzoekspraktijk in dit opzicht. Ook is er een rol weggelegd voor het Forum voor praktijkgericht onderzoek. Het Forum werkt aan een standaard voor lectoren en een digitale omgeving om best practices te delen. Op deze wijze wordt er ook vanuit de praktijkgerichte onderzoeksgemeenschap zelf verder gewerkt aan kwaliteitshandhaving, kwaliteitsverbetering en standaardisering.

Ambitie

Voor de kwaliteitsontwikkeling van het onderzoek is het noodzakelijk dat binnen het hbo zogenaamde praktijkdisciplines ontstaan, analoog aan de vakdisciplines in het wo. Binnen dergelijke disciplines kunnen specifieke kwaliteitsstandaarden tot ontwikkeling komen in het verlengde van het BKO. Het Forum zal gevraagd worden hier het voortouw in te nemen.

3.5 Kwalificeren en uitbreiden van personeel en faciliteiten

Personeel

Een cruciale sleutel voor kwaliteitsontwikkeling ligt in de uitbreiding en kwalificatie van het personeel. Uitbreiding, omdat voldoende massa nodig is om de gewenste betekenis van onderzoek voor onderwijs en praktijk te kunnen waarmaken. Kwalificatie, omdat kwalitatief goed onderzoek alleen kan worden verricht door gekwalificeerd personeel.

Sinds de introductie van lectoraten is de omvang van het onderzoekspersoneel sterk gegroeid. Over 2008 wordt deze omvang, in termen van lectoren plus (docent)onderzoekers landelijk geschat op 928 fte (zie ook hoofdstuk 2). Hoewel met trots naar deze verworvenheid mag worden gekeken, betreft de onderzoeksinzet nog slechts een paar procent van de totale omvang van personeel aan hogescholen. Het aantal lectoren en andere onderzoekers, afgezet tegen het totaal aantal studenten en docenten, is onvoldoende substantieel om de gewenste effecten op onderwijs en beroepspraktijk optimaal te realiseren.

Hogescholen plegen al diverse inspanningen om via HRM-beleid het personeel in staat te stellen zich aan de nieuwe verwachtingen (onderwijsinstelling met onderzoekstaken) aan te passen, onder andere via het promotiebeleid. Een verdere intensivering van deze inspanningen lijkt nodig.

SKO wijst er in dit verband op dat het nogal eens schort aan de onderzoeksvaardigheden van docenten. Maatregelen die door SKO worden aanbevolen zijn:

- Het scheppen van meer gemengde docent-onderzoekerfuncties
- Het stellen van hogere minimum-kwaliteitseisen aan nieuw te werven personeel
- De (verdere) verhoging van het aandeel gepromoveerden in het personeelsbestand

Om te bevorderen dat docenten ook daadwerkelijk aan onderzoek toekomen, is het nodig dat hogescholen een gericht en samenhangend HRM-beleid volgen. "Een HRM-beleid gericht op de bevordering van onderzoek aan de hogescholen, moet breed zijn en niet uitsluitend gericht op het verhogen van het aantal gepromoveerde docenten. Zo is het wenselijk dat niet alleen bij promovendi wordt geselecteerd op onderzoeksvaardigheden, maar dat dit ook bij aankomende *reguliere* docenten gebeurt." (SKO-eindevaluatie).

In dat kader is het ook van belang dat hogescholen daadwerkelijk investeren in de upgradering van hun staf, om zo de streefcijfers uit de meerjarenafpraak met OCW te kunnen halen.

Daarnaast wijst SKO op een ander aandachtspunt, namelijk de kwaliteit van de inhoudelijke aansturing van het onderzoek vanuit de organisatie van de hogeschool.

Met de komst van het praktijkgericht onderzoek is de aansturing van de inhoudelijke processen en het management van professionals ontegenzeggelijk complexer geworden.

Dit vraagt bij de inhoudelijke aansturing van die processen om bijzondere kennis en vaardigheden. Voor de vereniging van hogescholen is een rol weggelegd om kennisuitwisseling tussen de betrokkenen op dit punt te faciliteren. Het uiteindelijke doel is een professioneel klimaat, waarin voldoende ruimte is voor professionals om inhoud aan hun vak te geven, en er tegelijkertijd een inhoudelijke aansturing plaatsvindt binnen de context van de strategische hogeschoolvisie op onderzoek.

Het HRM-beleid van hogescholen zou verder gericht moeten zijn op het creëren van een zogenaamde *culture of scholarship*. Dit impliceert dat onderzoek en kennisontwikkeling bewust worden gestimuleerd, ook buiten de formele onderzoekstaken om¹⁵.

Faciliteiten

Het doen van onderzoek vereist ook state of the art onderzoeksfaciliteiten. Lectoren en andere onderzoekers verbonden aan hogescholen moeten hun onderzoek kunnen doen in een omgeving, waarin de benodigde faciliteiten en randvoorwaarden zijn gegarandeerd. Hierbij zijn twee niveaus te onderscheiden:

1. Faciliteiten op randvoorwaardelijk niveau: toegang tot wetenschappelijke collecties, dataverzamelingen, (kleinschalige) onderzoeksapparatuur (inclusief ICT, afdoende capaciteit), interne fondsen voor studie reizen en congresbezoek, ondersteuning publicatie, vertaling en disseminatie etc.
2. Grootschalige onderzoeksinfrastructuur en laboratoriumfaciliteiten.

Het eerste niveau betreft het niveau van de hogeschool. De facilitaire infrastructuur van hogescholen is doorgaans niet of nauwelijks ingericht voor onderzoek. Daar moet de komende tijd veel in worden geïnvesteerd. Hogescholen zullen bovendien moeten samenwerken met instellingen die die infrastructuur wel al hebben. Op het gebied van bijvoorbeeld toegang tot

¹⁵ Hetzelfde geldt vanzelfsprekend voor studenten en stelt dus eisen aan het onderwijsconcept.

wetenschappelijke literatuur wordt er vanuit lectoraten nu nog vaak gewerkt met allerlei U-bocht constructies (via promovendi).

Het tweede niveau betreft een discussie die op nationaal en Europees niveau gevoerd wordt over de zogenaamde "grootschalige onderzoeksfaciliteiten". De vanuit Europa begonnen discussie over deze onderzoeksfaciliteiten - via ESFRI (European Strategy Forum on Research Infrastructures) - heeft inmiddels geresulteerd in een Europese roadmap en een aanzet tot een Community legal framework for a European Research Infrastructure. Grootschalige faciliteiten maken grensverleggend onderzoek mogelijk en kunnen door hun schaalgrootte niet door een individuele universiteit of instelling gefinancierd worden. Samenwerking binnen Europa is hiervoor noodzakelijk.

In Nederland heeft een door OCW ingestelde commissie (Van Velzen) een Nederlandse Roadmap Grootschalige Onderzoeksfaciliteiten opgesteld. Er is een speciaal budget ingesteld voor de financiering van grootschalige onderzoeksfaciliteiten. Daarmee is een start gemaakt door vanaf 2008 structureel hiervoor een bedrag aan de NWO-begroting toe te voegen, oplopend tot 20 miljoen euro per jaar vanaf 2011. De positie van de hogescholen op het gebied van onderzoek maakt hen op het punt van deze grootschalige faciliteiten niet direct een belangrijke stakeholder. Toch lijkt het verstandig om vanuit gezamenlijkheid aangesloten te raken op de ontwikkelingen.

Ambitie

De upgradings van het opleidingsniveau van docenten is cruciaal voor het bewerkstelligen van een onderzoeksklimaat aan hogescholen. De met de overheid afgesproken percentages (10% gepromoveerd, 70% master in 2014) moeten daarom gericht worden nagestreefd en tussentijds gemonitord.

3.6 Internationaal uitwisselen en benchmarken

Dat Nederlandse hogescholen sinds 2008 officieel de naam University of Applied Sciences (UAS) als Engelstalige naam dragen geeft uitdrukking aan zowel de brede taakstelling van hogescholen als aan het toegepaste karakter van het onderwijs en onderzoek. Binnen het UASNET, het Europese netwerk van Universities of Applied Sciences (waarin de HBO-raad een voortrekkers rol vervult), wordt samengewerkt aan een gezamenlijke profilering en positionering. Daarnaast wisselen de UASNET-partners good practices uit en stellen zij samen benchmarks op (zie ook bijlage 2).

In Nederland is de netwerkorganisatie Evaluating Research in Context (ERiC) opgericht. In ERiC werken diverse organisaties, waaronder VSNU, KNAW, NWO en HBO-raad, gezamenlijk aan (internationale) kennisuitwisseling en methodiekontwikkeling met het oog op meer contextgerichte onderzoeksevaluaties¹⁶. Op initiatief van ERiC heeft inmiddels een Europees consortium van kennisinstellingen en onderzoeksinstituten, genaamd SIAMPI, EU projectgelden gehonoreerd gekregen voor het ontwikkelen van indicatoren om de (productieve) interactie tussen onderzoek en maatschappij te meten. De aanpak van SIAMPI bouwt voort op de Sci-quest

¹⁶Zie ook: www.ERIC-project.nl

gebaseerde ERiC-methode voor de evaluatie van onderzoek in de context van beleids- en maatschappelijke vraagstukken. Het uitgangspunt van SIAMPI is dat kennis tot stand komt in een voortdurende wisselwerking tussen wetenschap en maatschappij, waarbij door alle stakeholders feedback geven, resultaten beoordelen en verbeteringen voorstellen. Dit SIAMPI-project moet nauwlettend worden gevolgd.

Verder wordt in Europees verband gewerkt aan een Europese classificatie van HO-instellingen. Deze classificatie moet tegenwicht bieden voor de bekritiseerde en dominante rankings als de Shanghai Jiao Tong en Times Higher Education rankings. Die rankings neigen ernaar één type instelling (de 'comprehensive research university') en academische onderzoeksprestaties tot ideaal te verheffen. De Europese classificaties zijn daarentegen meerdimensionaal. De classificatie biedt een aantal dimensies en indicatoren aan de hand waarvan het profiel van een individuele instelling in beeld kan worden gebracht en waarmee vervolgens groepen instellingen kunnen worden geïdentificeerd die onderling vergelijkbaar zijn. Binnen die groepen is ranking eventueel mogelijk. De classificatie biedt kansen voor hogescholen om de diversiteit zichtbaar te maken.

Ten slotte kan worden gekeken naar de ontwikkeling van de voormalige Polytechnics in Groot-Brittannië die sinds 1992 wettelijk worden erkend als New Universities. Ook Polytechnics (en de Schotse Central Institutions) kenmerkten zich door de focus op de onderwijstaak gericht op de beroepspraktijk en een armere onderzoekstraditie. Bij de laatste RAE (Research Assessment Exercise 2008) is gebleken dat deze nieuwkomers op onderzoeksgebied zich met een goede strategie en met een min of meer "level playing field" kunnen ontwikkelen: "The world-leading research is found not only in the traditional research-intensive universities, but is also found in pockets of teaching-intensive former polytechnics and in some institutions that have had full university status for only two or three years"¹⁷.

Ambitie

De diverse in deze notitie geformuleerde ambities en indicatoren vragen om een gerichte benchmark met het buitenland. Hiervoor zou een concrete opdracht moeten worden uitgezet via UASNET. Daarnaast moet de toegankelijkheid en betrokkenheid van hogescholen ten aanzien van de Kaderprogramma's van de EC worden versterkt.

3.7 Aanbrengen van focus en massa

Sinds de introductie van lectoren heeft zich, vanuit de doelstellingen die via het lectorenconvenant aan lectoren werden verbonden, een profiel van het onderzoek aan hogescholen ontwikkeld. Het BKO biedt een open omschrijving van praktijkgericht onderzoek (zie bijlage 3) dat uitgaat van de diversiteit aan onderzoekspraktijken zoals die bij hogescholen te vinden is. Het profiel biedt voldoende ruimte voor de grote variëteit tussen hogescholen. Afhankelijk van missie, aard en omvang van de hogeschool kan deze daardoor andere accenten leggen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mate waarin regionale, nationale dan wel internationale ambities bestaan, maar ook voor de mate waarin de hogeschool het onderzoek positioneert ten aanzien van onderwijs, beroepspraktijk en/of wetenschap. Hierbij dient te worden aangetekend

¹⁷ Times Higher Education, December 2008

dat deze diversiteit langs twee perspectieven kan worden geduid, namelijk (1) de schaal van de instelling en (2) de context of regionale setting. Kleine instellingen buiten de regio's waarin een concentratie van kennisinstellingen plaats heeft gevonden hebben een wezenlijk andere positie. Dit is van een andere orde dan bijvoorbeeld de traditionele scheiding tussen smal en breed, of kunsten en geen kunsten.

Hogescholen beginnen daarnaast in steeds grotere mate een eigen onderzoeksprofiel te ontwikkelen. Zij groeperen hun lectoraten al dan niet rond bepaalde thema's in kenniscentra en brengen zo de focus aan, die in zowel de SKO- als de SIA-evaluatie als wenselijk wordt gezien. Een verdergaande focus en massa is echter noodzakelijk. Hogescholen zullen daarbij zelf een keuze moeten maken, aansluitend bij zowel landelijke onderzoeksprogramma's als bij regionale zwaartepunten. Daarmee kan een voorwaarde worden gecreëerd om te komen tot een effectieve programmatische opbouw van het onderzoek. Het is in dit verband hoopgevend dat van de zijde van het Ministerie van OCW is aangedrongen op een investeringsplan kenniscirculatie en praktijkgericht onderzoek, dat deel moet kunnen uitmaken van de kennisinvesteringsagenda van een nieuw kabinet.

Ambitie

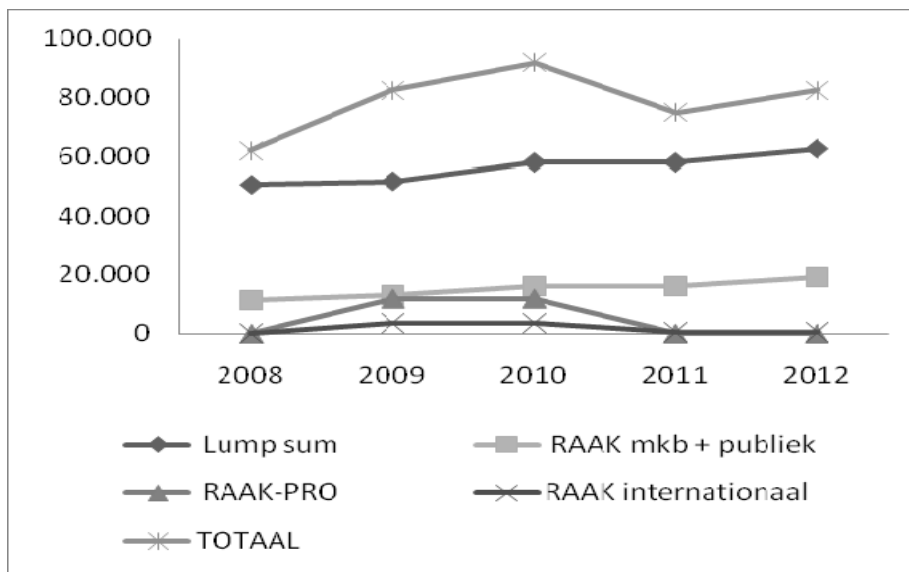
Er moet een strategische geldstroom komen die focus en massavorming door hogescholen ondersteunt en faciliteert.

3.8 Opbouwen van een solide en substantiële financiering

Naar schatting werd er bij de hogescholen in 2008 in totaal € 105 mln. uitgegeven aan onderzoek. De helft daarvan betrof de lump sum bekostiging van OCW, voorheen SKO-gelden, een tiende werd gegenereerd via de RAAK-regelingen. De overige 40% werd door de hogescholen via andere bronnen geworven (zie ook paragraaf 2.2).

Hogescholen slagen er in toenemende mate in om via het werkveld en met nationale en internationale subsidies een bredere financiële basis te verwerven voor het praktijkgerichte onderzoek. Zowel de evaluaties van SKO als die van SIA dringen echter aan op een versteviging van de financiële middelen voor onderzoek. Met de beperkte middelen die hogescholen hebben voor praktijkgericht onderzoek is het onmogelijk om over de breedte van de hogeschool lectoraten of onderzoekscentra in te richten. Meer docenten zullen moeten deelnemen in kenniskringen en onderzoek om zo in de volle breedte van het hbo onderzoek en onderwijs met elkaar te verbinden. Professionalisering van docent-onderzoekers en upgrading van het opleidingsniveau (door scholing en promoveren) vragen eveneens om extra inzet. Hogescholen kunnen hier nauwelijks zelf middelen voor vrijmaken, omdat de opvang van een toenemend aantal studenten een grote, extra inzet van personeel vereist. Bij ongewijzigd beleid kan van de overheid de volgende bekostiging voor het onderzoek worden verwacht (zie figuur 5):

figuur 5: Overheidsgeld beschikbaar voor onderzoek aan hogescholen

Bron: Strategische agenda OCW (2008-2012)

SKO spreekt over de wenselijkheid van een verdubbeling van de financiering voor lectoraten en suggereert het doorontwikkelen van RAAK gelden tot een tweede geldstroom. In de beleidsevaluatie RAAK wordt gesproken over continuering en verdere uitbouw van de RAAK-regelingen. Hierbij wordt expliciet aandacht gevraagd voor het nieuwe RAAK-PRO programma; de tijdelijke financiering hiervan loopt in 2010 af. Inmiddels is vanuit de HBO-raad een brief gestuurd naar de Minister met het verzoek om hierover in gesprek te gaan. De Minister heeft hier positief op gereageerd en de sector uitgenodigd met een toekomstplan voor praktijkgericht onderzoek te komen.

Claims voor uitbreiding van middelen moeten goed worden onderbouwd. Ten eerste vraagt het belang van het onderzoek voor het onderwijs en de hiervoor noodzakelijk geachte kwantitatieve verhouding (ratio) tussen lectoren/ onderzoekers en studenten, om een verhoging van de basisbekostiging. Bij het bepalen van de gewenste omvang van deze bekostiging is van belang een realistische ratio te bepalen, bij voorkeur via een benchmark met referentielanden. Het lijkt daarnaast wenselijk om claims voor middelen ook te richten op maatschappelijke vraagstukken en de rol die hogescholen daarbij kunnen spelen in samenwerking met private partijen. OCW kan dit steunen omdat het enerzijds een doorontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek betekent en anderzijds een bijdrage levert aan het oplossen van concrete maatschappelijke vraagstukken. Aan OCW mag publieke financiering worden gevraagd ('seed' geld) voor onderzoek op maatschappelijke thema's, zodat publiek-private samenwerking tot stand kan komen en private partijen ook gaan investeren. Dit dwingt hogescholen ook om vraaggestuurd te werken en de samenwerking met private partijen op te zoeken. Van het ministerie van EZ mag ook een bijdrage worden verwacht, omdat samenwerking met private partijen plaatsvindt en er ook geld uit de markt wordt gehaald.

De facto is door de samenwerking tussen SKO en SIA op het gebied van RAAK-PRO een tweede geldstroom ontstaan voor onderzoek aan de hogescholen. Op de werkwijze die zich zodoende heeft ontwikkeld kan worden voortgebouwd. De organisatie die deze tweede geldstroom beheert

zou een vertegenwoordiging moeten kennen vanuit de bestaande onderzoeksinstituten, het werkveld en de hogescholen. Het RAAK programma laat ook duidelijk zien waar de kern van de "nieuwe" tweede geldstroomorganisatie zou moeten liggen: het ontwikkelen van strategische onderzoeksagenda's voor de praktijk met een sterk oog voor doorwerking in de praktijk en in het onderwijs. Als neveneffect zal een dergelijke geldstroom - waaruit op grond van bewezen kwaliteit en competitie gelden beschikbaar kunnen worden gesteld - een belangrijke stimulans zijn voor kwalitatief goed praktijkgericht onderzoek. Vanwege het directe belang van deze geldstroom voor zowel hogescholen als maatschappij/beroepspraktijk zijn verschillende ministeries hierbij betrokken.

Verkend zou moeten worden in hoeverre de scholingsfondsen voor docenten kunnen worden ingezet voor het versterken van het onderzoek aan hogescholen. Hiermee werken hogescholen direct aan een sterkere verbinding tussen onderzoek en onderwijs, en verbeteren zij de kwaliteit van zowel bachelor als master.

Ambitie

Geleidelijke uitbouw van zowel eerste als tweede geldstroom is noodzakelijk met een extra investering van € 120 mln. voor de eerste - en € 100 mln. voor een tweede geldstroom.

4. Aanbevelingen

Het voorgaande maakt duidelijk dat in de afgelopen jaren het onderzoek aan de hogescholen een sterk profiel heeft ontwikkeld: onderzoek *met en voor* de beroepspraktijk. Het onderzoek is in korte tijd op de kaart gezet en niet meer weg te denken. Er is met beperkte middelen veel bereikt; het onderwijs en de beroepspraktijk zijn erdoor verbeterd en vernieuwd. Tegelijkertijd is nog allesbehalve sprake van een substantiële omvang van het onderzoek. En ofschoon de opbrengsten voor de samenleving zeer duidelijk zijn, valt de maatschappelijke (h)erkenning nog verder te verbreden. Gezien de ontwikkelingsfase van het onderzoek is dit overigens geen abnormale situatie, ook niet in Europees verband.

Er wordt een omslag gemaakt van onderwijs- naar kennisinstelling en daarbij hoort het stapsgewijs toewerken naar een duurzaam onderzoeksklimaat. Hiervoor zijn bepaalde randvoorwaarden echter onontbeerlijk. In hoofdstuk 3 zijn deze uiteengezet in de vorm van acht succesfactoren. Bij elk van deze succesfactoren zijn concrete ambities geformuleerd. Deze zijn samengevat in onderstaande tabel. Tussen de uitgangssituatie in 2009 en 2015 wordt een tussenmeting gehouden en besproken in HBO-raad verband.

De uitdagingen de deze ambities met zich meebrengen zou de werkgroep kernachtig willen aanduiden als:

- Intern en extern positioneren
- Kwaliteit ontwikkelen en zichtbaar maken
- Uitbouwen

Hierbij zijn de individuele hogescholen aan zet, maar evengoed worden inspanningen verlangd van de HBO-raad als vereniging en van het Forum cq de gezamenlijke lectoren.

In 4.1 t/m 4.3 worden aanbevelingen geadresseerd aan elk van deze drie partijen.

tabel 1: Ambities bij succesfactoren

Succesfactoren		Ambities 2015 op brancheniveau	Situatie 2008/2009 (nul-meting)
1	Relatie onderzoek-onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> • 1 fte lector op 720 studenten • 20% docenten onderzoeksactief (actief = 1 dag per week) 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 op 1714 • 10%
2	Netwerkvorming	<ul style="list-style-type: none"> • Betrokken ondernemers bij onderzoeksactiviteiten: 10.000 • Betrokken professionals publieke instellingen bij onderzoeksactiviteiten: 5.000 	<ul style="list-style-type: none"> • N.B. • N.B.
3	Zichtbaarheid	<ul style="list-style-type: none"> • Alle hogescholen in een kennisbank waarin zij hoogwaardige kennisproducten presenteren, mede toegankelijk voor de beroepspraktijk. 	<ul style="list-style-type: none"> • 18 (HBO-kennisbank)

Succesfactoren		Ambities 2015 op brancheniveau	Situatie 2008/2009 (nul-meting)
4	Kwaliteitszorg	<ul style="list-style-type: none"> • Praktijkdisciplines binnen elk domein • Kwaliteitsindicatoren binnen elke discipline 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen • Geen
5	Kwalificatie personeel	<ul style="list-style-type: none"> • 10% van personeel is gepromoveerd • 70% van personeel heeft masterdiploma 	<ul style="list-style-type: none"> • 4,8% • 52%
6	Internationalisering	<ul style="list-style-type: none"> • Benchmark uitgevoerd binnen UASNET • Participatie KP8 is toegenomen 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen • N.B.
7	Focus en massa	<ul style="list-style-type: none"> • Meer programmatische focus (indicator in ontwikkeling) 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen
8	Uitbouw	<ul style="list-style-type: none"> • Geleidelijke uitbouw van zowel eerste als tweede geldstroom met een extra investering van m€ 120 voor de eerste en m€ 100 voor een tweede geldstroom. 	<ul style="list-style-type: none"> • Eerste geldstroom: € 55 mln. • Tweede geldstroom: € 12 mln.

4.1 Hogescholen

1. Voor elke hogeschool begint positioneren en inbedden bij het op de missie en de ambities gebaseerde strategische beleid. Onderzoek zou daarin de plek moeten krijgen die het verdient, als gelijkwaardige functie naast het onderwijs, maar ook ten dienste van dat onderwijs. Van hieruit vindt de doorvertaling plaats naar financieel- en HRM-beleid, en naar de wenselijk geachte organisatiestructuur.
2. Elke hogeschool maakt vanzelfsprekend de eigen keuzes conform de missie, regionale omgeving en aard van de hogeschool. Voor elke hogeschool zou echter moeten gelden dat de relatie tussen onderwijs en onderzoek op elk denkbaar organisatieniveau is geborgd. Dit vraagt onder meer om een herbezinning op de invulling van (inhoudelijk) leiderschap tot op het hoogste niveau in de organisatie.
3. Voor elke hogeschool geldt ook dat een op kwaliteit gericht en samenhangend HRM-beleid moet worden gevoerd. De kwalificaties en expertise van de lectoren, docenten en andere onderzoekers zijn immers sleutelfactoren voor kwaliteit. Een en ander zal tot uitdrukking moeten komen in aannamebeleid, taaktoedeling en deskundigheidsbevordering. De met de overheid afgesproken upgradering van het opleidingsniveau van docenten (10% gepromoveerd, 70% master) zou voor elke hogeschool¹⁸ richtinggevend moeten zijn.
4. Voor veel hogescholen zal gelden dat de onderzoeksomvang thans te gering is om de onderzoeksambities te kunnen realiseren. Uitbouw in personele en financiële zin is dus noodzakelijk. Hiervoor geldt enerzijds een individuele verantwoordelijkheid en anderzijds een collectieve verantwoordelijkheid (zie 4.2). De individuele hogeschool zal de onderzoeksomvang in overeenstemming moeten brengen met de ambities.

¹⁸ Hierbij geldt een uitzondering voor het kunstonderwijs

5. Het onderzoek dient veel beter zichtbaar te worden voor de stakeholders. Dit kan onder worden bevorderd door aansluiting op de HBO-kennisbank, maar ook door meer in te zetten op PR en marketing¹⁹.

4.2 HBO-raad

1. De positionering van het onderzoek is ook een belangrijke aangelegenheid van het collectief. Het gaat daarbij vooral om het aantonen en benadrukken van de toegevoegde waarde van het onderzoek voor de samenleving, zowel regionaal, nationaal als internationaal. Hierbij zal de nadruk moeten liggen op de betekenis (direct en via het onderwijs) voor kenniscirculatie en innovatie, dit laatste zowel in maatschappelijke (zoals vergrijzing, duurzaamheid, culturele spanningen) als economische zin. Van daaruit moet zorgvuldig worden geanalyseerd welke strategische partners (inclusief de ministeries) op welk moment moeten worden betrokken.
2. De werkgroep adviseert een onderzoek te laten uitvoeren naar de diversiteit in organisatie- en besturingsmodellen ten aanzien van de relatie onderwijs-onderzoek. Dit zou geen normatief onderzoek moeten zijn, maar een inventarisatie van de voor- en nadelen van de verschillende modellen.
3. Het collectief van hogescholen zal het gezamenlijk doorontwikkelen en expliciteren van kwaliteitstandaarden ter hand moeten nemen, ook in internationaal perspectief (zie ook 4.3 aanbeveling 2).
4. De werkgroep beveelt de HBO-raad aan om de (hierboven in de tabel bij ambities geformuleerde) indicatoren met bijbehorende ambities richtinggevend te laten zijn voor de gezamenlijke hogescholen en zowel tussentijds (2012) als in 2015 metingen uit te voeren.
5. Via verbetering en uitbouw van de HBO-kennisbank moet het collectief werken aan het opzetten van een (digitale) infrastructuur voor het ontsluiten van op onderzoek gebaseerde kennis en producten.
6. In verenigingsverband moet worden gepleit voor verhoging van structurele budgetten gezien de noodzakelijke wisselwerking tussen onderzoek aan onderwijs, de bijdrage aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken en de betekenis voor valorisatie, innovatie en economie.
7. Ook moet worden gepleit voor een substantiële tweede geldstroom via uitbouw van RAAK-regeling en level playing field bij onder andere NWO-subsidies. Maar ook voor de inzet van de scholingsfondsen voor onderzoek.
8. Minister Plasterk heeft de sector inmiddels officieel uitgenodigd met een investeringsplan te komen voor het praktijkgerichte onderzoek. Hij deelt de opvatting dat verdere ontwikkeling van dit onderzoek moet worden aangemoedigd. De werkgroep meent dat deze notitie bij het schrijven van een dergelijk toekomstplan als opstap kan fungeren.
9. Voor de toekomstige onderbouwing van claims moet worden gezocht naar internationale benchmarks maar ook naar illustraties van hoe welvarende economieën van onderzoek

¹⁹ Bij universiteiten is het gebruikelijk dat 10% van het budget voor onderzoeksprojecten voor marketing wordt gereserveerd.

profiteren. Ook zou een valide macro-economische multiplier moeten worden ontwikkeld voor het berekenen van de meerwaarde van investeringen in toegepast onderzoek.

10. Europese gelden (onder meer de EC kaderprogramma's) zouden toegankelijker moeten worden gemaakt voor hogescholen, onder meer via UASNET en/of een gerichte lobby in Brussel.

4.3 Forum voor praktijkgericht onderzoek

1. Naar analogie van de vakdisciplines in het wo zouden in het hbo praktijkdisciplines moeten worden ontwikkeld binnen het Forum. Theorievorming binnen de disciplines wordt daarbij verrijkt met praktijkervaring. De ervaring in de praktijk toets de theorie en vult deze verder aan.
2. Met de komst van het kwaliteitszorgstelsel onderzoek wordt getoetst of hogescholen hun kwaliteitsborging van het onderzoek op orde hebben. De kwaliteit van het onderzoek zelf en de kwaliteitsnormering is een verantwoordelijkheid van de hogescholen en de onderzoekers zelf. Voor het ontwikkelen van kwaliteitsstandaarden binnen de verschillende onderzoeksdomeinen ligt een belangrijke taak voor het Forum.
3. Het Forum is een belangrijk netwerk geworden waarin good practices over onderzoek worden gedeeld. Ook voor de toekomst blijft kennisdeling binnen het Forum van belang.
4. Het Forum heeft een rol in het verder versterken van de positie van het praktijkgericht onderzoek binnen de kennisinfrastructuur. Enerzijds door het laten zien van goede voorbeelden (marketing) en anderzijds door samen op te trekken met de HBO-raad in de lobby richting relevante stakeholders.
5. Om het maatschappelijk belang van lectoren beter zichtbaar te maken is het van groot belang dat initiatieven worden ontplooid voor de maatschappelijke positionering van het lectoraat.

Bijlagen

Bijlage I: Overzicht van aanbevelingen van stakeholders

SKO (eindevaluatie, 2009)

Relatie onderzoek-onderwijs

- Stevige koppeling tussen onderzoek en onderwijs aandachtspunt
- Professionalisering van docenten
- HRM-beleid hierop richten
- Eisen in kwaliteitszorgstelsel onderzoek tav doorwerking onderzoek naar onderwijs

Oriëntatie van het onderzoek

- Vraaggestuurde kennisontwikkeling (kennis waar economie en samenleving om vragen)
- Tegelijkertijd geen consultancy ("u vraagt, wij draaien")

Financiering van het onderzoek (tweede geldstroom)

- Volwaardige tweede geldstroomorganisatie noodzakelijk (daarmee onderlinge competitie tussen hogescholen stimuleren)

Financiering van de lectoraten (eerste geldstroom/lump sum)

- OCW moet geleidelijke verdubbeling van het aantal lectoren financieren (periode 2009-2013)
- Daarnaast is grotere interne financiering van lectoraten door de hogeschool zelf gewenst

Docenten en HRM-beleid

- Scheppen van gemengde docent-onderzoekerfunctie

Lectoren

- Aan een lectoraat minimaal één dragende lector met een aanstelling van 0,5 fte of meer

Kwaliteitszorg

- BKO biedt adequaat kader voor kwaliteitszorgsystemen van de individuele hogescholen
- Geen te grote diversiteit in systemen hogescholen, want daardoor staat de vergelijkbaarheid onder druk

SIA (beleidsevaluatie, 2009)

Relatie met de beroepspraktijk

- Blijven verbeteren van de externe relaties met het werkveld

Relatie onderzoek-onderwijs

- Versterken van de verbinding tussen praktijkgericht onderzoek en het onderwijs

Docentprofessionalisering/HRM-beleid

- Aanbevolen wordt RAAK in te zetten als context voor professionalisering van docenten
- Hogescholen dienen HRM-instrumenten te ontwikkelen die ondersteuning bieden aan de professionalisering van docenten gericht op het praktijkgericht onderzoek en het ontwikkelen van duurzame relaties met het werkveld

Netwerkontwikkeling en kenniscirculatie

- Aanbevolen wordt dat hogescholen investeren in methodiekwontwikkeling mede door het ontwikkelen en toegankelijk maken van best practices

- Het is wenselijk dat hogescholen, mede via de inzet van het Forum voor Praktijkgericht Onderzoek, nadere afspraken maken met SIA met als doel de best practices te ontsluiten en de ervaringen in breder verband te kunnen delen.

Financiering van het onderzoek (2^e geldstroom)

- Aanbevolen wordt RAAK verder uit te bouwen tot een programmatisch kader ter stimulering van de samenwerking tussen hogescholen en het werkveld gericht op het versterken van het praktijkgericht onderzoek van hogescholen

'Kwaliteit als opdracht' (HBO-raad, 2009)

Docentparticipatie

- Meer docenten moeten participeren in kenniskringen en via lectoraten zelf onderzoek gaan doen naar actuele ontwikkelingen in de beroepspraktijk

Focus en massa

- Een fikse stijging van het aantal lectoraten is noodzakelijk
- Een bundeling van lectoraten in kennis- of expertisecentra rond bepaalde thematische clusters is noodzakelijk

Financiering van het onderzoek

- Versterken van de basisinfrastructuur door het verruimen van de middelen voor lectoraten in de basisbekostiging van de hogescholen
- Daarnaast is de uitbouw van een tweede geldstroom (in competitie verworven middelen) een belangrijke stimulans voor de ontwikkeling van kwalitatief goed praktijkgericht onderzoek

SER (advies 'Europa 2020: de nieuwe Lissabon-strategie')

Europese kennisruimte

- Beveelt aan binnen de EU-begroting meer middelen beschikbaar te stellen voor de Europese kennisruimte
- De kennisruimte op te vatten als een kennisdriehoek van onderwijs, onderzoek en innovatie en daarom het (hogere) onderwijs nadrukkelijker te bestrekken bij de uitwerking van de Europese kennisruimte

VNO-NCW (artikel Chiel Renique in Thema nr. 2, 2008)

Relatie onderzoek-onderwijs

- Investeren in de relatie onderzoek-onderwijs

Relatie onderzoek-beroepspraktijk

- Meer mensen vanuit het werkveld betrekken in de kenniskringen

Positie binnen de kennisinfrastructuur

- Zoek meer de verbinding met andere instellingen binnen de kennisinfrastructuur

Positionering van de lectoraten binnen de instelling

- Inbedding van lectoraten binnen het onderwijs is een aandachtspunt

Bijlage II: Internationale vergelijking onderzoek UAS

Het in 2009 verschenen "Research at Universities of Applied Sciences in Europe. Conditions, Achievements and Perspectives" van het UAS-NET geeft een voorlopige indicatie met betrekking tot de prestaties van hogescholen in vergelijking met een aantal Europese counterparts op het gebied van:

- 1) funding
- 2) staf'

Ad 1) Funding

Table 4.1 Proportion of contract funds from the total university budget and the proportion of different funding sources for the contract funds (latest available year)*

	Proportion of contract funds from total UAS budget	Research council or targeted programs	Industry	Public bodies or non-profit organization	European Union and other international sources	Other
Austria	27%	48%	11%	36%	5%	
Denmark	75%	11%	6%	3%	2%	77% (multi-year agreements)
Estonia	n.a.					
Finland	12.5%	7%	8%	8%	26%	52% (from Ministries)
France	n.a.					
Germany	75%	14%	33%	30%	12%	10% (foundations, donations)
Ireland	5%	86%	11%		3%	
Lithuania	2%	10%	7%		2%	80% (consulting, publishing, conferences, short courses)
Netherlands	13.5%	12%	55%	21%	6%	6%
Portugal	n.a.					
Switzerland	8%	40%	50%	8%	3%	

* figures as estimated by the representatives of national associations of UAS

Toelichting: Er is voor NL uitgegaan van de strategische agenda OCW voor het jaar 2008. De eerste kolom met percentages (voor NL: 13,5%) geeft de verhouding aan tussen de extra onderzoeksfinanciering (let wel: exclusief lectoren en raak) die de hogescholen in de wacht slepen t.o.v. het totale hbo budget (inclusief lectoren en raak geld, dat is immers structureel). SKO en RAAK zijn macro gezien geen targeted programmes in de zin dat ze niet apart door de sector moeten worden verdiend, ze maken deel uit van de structurele financiering. De lectoren en de Raak projecten generen op hun beurt wel extra onderzoeksmiddelen. Die vallen wel onder de 13,5%. De vijf kolommen ernaast (voor NL resp. 12%, 55%, 21%, 6% en 6%) geeft de procentuele verdeling aan van deze extra onderzoeksfinanciering (=100%) over vijf vormen van extra financiering.

Analyse: de Nederlandse hogescholen staan op de tweede plaats (na Oostenrijk) waar het binnenhalen van onderzoeksgeld betreft. De relatieve hoge bijdrage vanuit het bedrijfsleven valt op (55%). Er wordt nog relatief weinig geld binnen gehaald via de tweede geldstroom en Europese gelden.

Ad 2) Staf

Table 8.1 Educational level of UAS academic staff (in percentages)

	PhD	Masters	BA-university	BA-UAS	Other
Austria	31	54**	1,6	0.1	13
Denmark	3	80	2	15	
Estonia*	1-2	75-80	10	10	
Finland	7	68 + 11 (licentiate)	3	3	7
France	57	43			
Germany	90	10			
Ireland*					
Lithuania	15	85			
Netherlands	4	46	7	39	4
Portugal*	15	35	12	30	8
Switzerland	34	42	0	8	15

Question: What is the educational qualification level of academic staff on average (in percentages)?

Notes: * Figures of Estonia and Portugal are rough estimates, not based on actual data. For Ireland no figures are available.

** this includes 7% masters obtained from a UAS.

Analyse: uit de bovenstaande tabel blijkt duidelijk dat de Nederlandse hogescholen zich met 4% PhD's duidelijk onderaan de Europese lijst bevinden. Ook op het gebied van het percentage masters staan we niet sterk.

Bijlage III: Omschrijving praktijkgericht onderzoek (BKO 2007)

1. Het onderzoek aan hogescholen is geworteld in de beroepspraktijk. De vraagstellingen van het onderzoek dat door hogescholen wordt verricht, worden ingegeven door de professionele praktijk ('real life'-situaties), in zowel profit- als non-profitsectoren. Het onderzoek genereert vervolgens kennis, inzichten en producten die bijdragen aan het oplossen van de problemen in de beroepspraktijk en/of aan de ontwikkeling van deze beroepspraktijk.
2. Het onderzoek aan hogescholen is praktijk gestuurd, en richt zich daarbij ook op strategische vragen en de langere termijn. Het onderzoeksobject of de onderzoeksvraag staat centraal zonder dat er op voorhand wordt gekozen voor een specifieke disciplinaire of methodologische benadering. De aanpak is vaak multi- en/of transdisciplinair.
3. Het onderzoek aan hogescholen wordt vormgegeven binnen een scala van organisatorische verbanden, waaronder lectoraten en onderzoekcentra. Deze delen kennis en inzichten met bedrijven en instellingen, voeren praktijkgericht onderzoek uit en ontwikkelen, meestal in coproductie met externe partijen, nieuwe kennis, inzichten en producten.
4. Het onderzoek aan de hogescholen is methodologisch verantwoord en daarnaast sterk gebonden aan de toepassingscontext. Dit betekent dat bij beoordeling van het onderzoek zowel wetenschappelijke criteria als ook criteria uit de context (beroepspraktijk) een rol spelen.
5. Het onderzoek aan hogescholen kent een sterke verbinding met de andere activiteiten van het hoger beroepsonderwijs. Dit betreft allereerst de verbinding met het onderwijs. Docenten maken deel uit van de lectoraten en onderzoekcentra. Via stages, opdrachten en leeronderzoek zijn studenten actief betrokken bij het onderzoek. Het onderzoek heeft een vernieuwende werking op het curriculum en draagt bij tot verdere professionalisering van de staf.
6. Het onderzoek aan hogescholen, de kenniscreatie en de kenniscirculatie vinden plaats binnen (duurzame) netwerken met externe partijen. Kennis en inzichten worden via uiteenlopende kanalen aan de diverse doelgroepen overgebracht: via wetenschappelijke publicaties, via bijdragen aan professionele bladen, via voordrachten en presentaties en via uiteenlopende media zoals internet, kranten, radio en tv.
7. Het onderzoek aan hogescholen is gevarieerd. Het type praktijkgericht onderzoek dat wordt verricht, de wijze waarop kennis en inzichten worden gedocumenteerd en gedeeld, het soort producten dat dit oplevert, en de vormgeving van de netwerken zijn afgestemd op wat in de verschillende sectoren van de beroepspraktijk adequaat is.